

19. Postup při zhudebnění textových materiálů na ZUŠ (výběr textu, úprava textu, zhudebnění textu)

Zhudebnění textu je pro žáky vedle hudebního zpracování obrazových materiálů další velmi oblíbenou činností. Texty si většinou vyhledávají na pokyn učitele sami, avšak učitel je ten, kdo schvaluje jejich výběr, radí jim, který text je vhodnější a proč.

Text by měl obsahově odpovídat věku dítěte, měl by mu být tematicky blízký, svým rozsahem a stavbou by opět měl odpovídat věku dítěte. Pokud je text příliš dlouhý, lze jej zkrátit a dělat i jiné drobné úpravy (opakování či vynechání slov), když to hudební zpracování vyžaduje.

Pro malé žáky (předškolní a školní věk zhruba do deseti let) jsou velmi oblíbené básně o zvířátkách. Pro nejmenší žáky můžeme úspěšně používat doprovodné texty z některých omalovánek nebo skládacích leporel. Výhodou těchto materiálů je, že kromě básničky děti mohou pracovat i s obrázkem (zde možno na chvíli přeskočit do otázky o zhudebnění obrazových materiálů). Mezi oblíbené autory dětských básní patří např. Jiří Žáček. (možno zmínit i další knížky, které jsme si ukazovali v hodině). Starší žáci ocení např. japonskou nebo čínskou poezii, ale lze využít i jiné nerýmované texty, vždy záleží, jakou máme představu o cíli. Důležité je, aby vybraný text žáka oslovil a měl tak chuť s ním pracovat, přemýšlet nad ním, zabývat se jím.

Texty malým žákům přečteme (pozor, pokud je u textu obrázek, tak většinou víc vybírají podle obrázku a ne podle textu, ale není to na závadu) a žák si vybere, který chce zhudebnit. Vybraný text si žák předčítá s učitelem a přemýšlí nad obsahem, vybavuje si, co je v básni popsáno/řečeno, do detailů se snaží postupně si obsah textu představit a nalézt hudební prostředky, jak jej vyjádřit. První otázkou je hlasové obsazení – pro kolik hlasů/zpěváků bude píseň určená a v jaké poloze se bude zpívat? (pro 1, 2, 3, pro sbor, atd.). Žák se snaží nalézt nejlepší řešení (někdy jich může být i více). Následně se stanoví hlasový rozsah pro daný úsek či celou píseň, promyslí se nálada skladby (podle toho se zvolí tempo, dynamika atd.) a žák začne tvořit melodii (často malou část v hodině, větší za domácí úkol). Jakmile žák další hodinu přinese svůj zapsaný nápad (malé děti někdy jen zahrají, a teprve v hodině se učí zapisovat), učitel si nápad poslechne (nebo si ho zahraje), pochválí žákovi místa, která jsou dle jeho názoru povedená, a označí místa, kde by žák měl popřemýšlet o změně (a vždy mu řekne, co se mu tam tolik nelíbí a proč, případně navrhně změnu, ale snaží se žákovi nevkládat do skladby své nápady). Žák by si měl zkusit (i učitel) melodii zazpívat.

Velmi důležité je rytmické zpracování vytvořené melodie. Žák by měl vycházet při rytmizaci melodie z textu – dlouhých a krátkých slabik. Text ovlivňuje i volbu tempa a frázování – žák musí zvolit takové tempo, aby se jednotlivé fráze daly udýchat v případě pomalého tempa, nebo aby nebyl text už nezřetelný v případě rychlého tempa.

Jakmile žák zhudební text, začne pracovat na doprovodu. Popřemýšlí, zda chce mít jako doprovodný nástroj klavír, nebo zda by nebylo pěkné zvolit i jinou, zajímavější variantu doprovodu (jiné či další nástroje). Velmi často žáci zapomínají v hudbě dělat pomlky. Zvlášť když k melodii vymyslí doprovod, je dobré žákovi vysvětlit, že ticho je také součástí hudby a je dobré

ho občas místy vhodně používat. U písni je dobré doplnit i předeheru a dohru a dbát u přede hry na takové zpracování (použití tónů), aby se zpěvákovi dobře nastoupilo. Jako předeheru může použít část hudebního materiálu obsaženého v písni.

Jakmile žák vytvořil melodickou a rytmickou složku písni, zapíše vhodnou dynamiku – dbá na to, aby zpěv vynikl a nebyl překryt doprovodem, naopak když zpěvák/zpěváci mlčí, může více dynamicky vyniknout doprovodný nástroj/e.

Poté žák novou skladbu obohatí o další potřebné údaje – tempové a výrazové označení, autora textu a hudby, artikulační znaménka, případně pedalizaci u klavíru, agogická znaménka atd. Na závěr doplní minutáž, den dokončení a podpis.

Takto vytvořenou skladbu si ještě po sobě důkladně zahraje, aby zkontroloval, zda něco nechybí. Žák by si měl umět svou skladbu i zahrát, což je někdy problém. Jsou zjednodušeně řečeno dva typy žáků – 1. typ rád improvizuje, vytváří své skladby u nástroje a není pro něj problém si své skladby zahrát (avšak nechce se mu skladba zapisovat). 2. typ skládá své skladby méně s použitím nástroje (někdy více u počítače) a následné zahrání svých nápadů mu dělá potíže. I přesto by se měl snažit naučit se své skladby hrát, očekává se to od něj (stále mluvíme o žácích ZUŠ), i kdyby to mělo být jen po jednotlivých hlasech u skladeb, které nejsou určeny pro jeho nástroj (zahrát skladby pro svůj nástroj je samozřejmostí).

Pokud žák něco pěkného či zajímavého složí, je důležité, aby to zaznělo na veřejnosti. Proto je dobré alespoň na konci školního roku uspořádat např. skladatelský koncert (nebo skladatelsko-improvizační, aby se mohlo zapojit i více dětí, které zatím jen improvizují, ale mohl by je koncert motivovat i ke skladatelské činnosti), kde zazní všechny nové skladby žáků, ať už v jejich podání, či v podání dalších instrumentalistů. Učíme žáka, jak se má na takovém koncertě chovat – po zaznění skladby (pokud si ji sám nezahraje) je pozván na pódium, ukloní se a poděkuje interpretům, případně je odměněn za jejich výkon.